

ПІСЛЯВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

POST-WAR RECOVERY OF TOURISM IN UKRAINE

УДК 338.48

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct68-27>

Сіра Е.О.

к.е.н., доцент

Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний
університет»

Голубець І.М.

кандидат культурології,
старший викладач кафедри
готельно-ресторанного
і туристичного бізнесу

Приватний вищий навчальний заклад
«Київський університет культури»

Безрученков Ю.В.

к.п.н., доцент кафедри туризму

та готельно-ресторанної справи

Державний заклад

«Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Sira Evelina

State Institution of Higher Education

«Uzhhorod State University»

Holubets Iryna

Private Higher Educational Establishment

«Kyiv University of Culture»

Bezruchenkov Yurii

Luhansk Taras Shevchenko

National University

У статті розкриті ключові перспективи повоєнного відновлення сфери туризму в Україні. Встановлено, що 2022 рік став черговим випробуванням для сфери туризму в Україні. Незважаючи на втрати, яких український туристичний сектор зазнав через війну, сума туристичного збору за перше півріччя 2022 року склала 8904200 грн, що майже на 28,8% більше, ніж за аналогічний період 2021 року, коли до бюджету надійшло 69 млн 453 тис. грн. Найбільший приріст у першому півріччі 2022 року зафіксовано в семи областях, з них шість – у Західній Україні. Для забезпечення повоєнного відновлення сфери туризму в Україні доцільно: провести реконструкцію туристичної інфраструктури; сприяти розвитку внутрішнього та в'їзного туризму; здійснити інституційне забезпечення суб'єктів туристичної діяльності та подальший розвиток туристичного бізнесу.

Ключові слова: сфера туризму, туристичний бізнес, відновлення, війна.

The article reveals the key perspectives of the post-war recovery of tourism in Ukraine. It has been established that 2022 has become another test for the field of tourism in Ukraine. Despite the losses suffered by the Ukrainian tourism sector due to the war, the amount of the tourist tax for the first half of 2022 amounted to UAH 8,904,200, which is almost 28.8% more than in the same period of 2021, when the budget received UAH 69,453,000 UAH. The largest increase in the first half of 2022 was recorded in seven regions, six of them in Western Ukraine. It was found that the main challenges of tourism in Ukraine are: lack of tourist flow to Ukraine; outflow of investments from the Ukrainian tourism sector; high risk of staying in many parts of the country; severe destruction of tourist infrastructure, historical buildings, museums, theaters, etc.; lack of information about the state of tourist facilities in different cities and regions of Ukraine; limited network of tourist information; outdated system of classification of hotels and other accommodation establishments; there is no automated system for collecting tourism statistics to assess the state of the sphere, the scope of the sphere's revenues and losses, the potential for national policy formation; absence of flights in the airspace of Ukraine, etc. It has been determined that the key opportunities for tourism in Ukraine are: using the international information arena, which is currently overflowing with news about Ukraine, to highlight the current situation and highlight the post-war tourism potential of the country; development of a communication strategy with a focus on the international market; creation of a new positive image of the country; creation of mechanisms and conditions for investment attraction; engaging stakeholders in the development of digital tools on the ground, especially for operational data collection; creation of the Tourism Industry Support Fund (especially in Ukraine), etc. To ensure the post-war restoration of tourism in Ukraine, it is advisable to: carry out the reconstruction of the tourist infrastructure; promote the development of domestic and inbound tourism; to provide institutional support for subjects of tourist activity and further development of the tourist business.

Key words: sphere of tourism, tourism business, recovery, war.

Постановка проблеми. Після введення воєнного стану на території України та початку бойових дій різні обставини, зокрема морально-психологічні потрясіння, економічний занепад підприємництва та неможливість ведення бізнесу, суттєво паралізували значну частину бізнесу. На цьому тлі початок бойових дій став справжнім випробуванням для українського туризму. Варто зауважити, що в умовах тотальної війни питання українського туризму є мало дослідженим, тому виникає необхідність якнайшвидше перебудувати діяльність із повсякденних ситуацій у нові типи ситуацій, враховуючи природу бойових дій, яка полягає насамперед у появі нових викликів і загроз у зовнішньому та внутрішньому бізнес-середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематику відновлення сфери туризму у повоєнний період вивчали А. Войтенко, І. Журба, М. Колеснікова, С. Матюх, А. Моца, І. Несторишен, М. Плотнікова, Н. Серета, Є. Ходаківський, С. Шевчук, В. Якобчук та інші. Проте, вбачаючи важливість досліджень, проведених науковцями, доцільно зауважити, що недостатньо проведені дослідження у напрямку повоєнного відновлення туризму з точки зору практичного аспекту.

Постановка завдання. Мета наукової статті полягає у розкритті ключових перспектив повоєнного відновлення сфери туризму в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Варто зауважити, що суттєво від карантинних обмежень постраждала сфера туризму. 2020 рік кардинально змінив сучасні тенденції розвитку туризму та підхід туристів до вибору країн для відпочинку. Незважаючи на світові тенденції, внутрішній туризм став плацдармом для відновлення цієї сфери у 2020–2021 роках. Попри закриті кордони та відсутність іноземних туристів, внутрішній туризм в Україні у 2020 році зріс. Можна припустити, що туристичний потік продовжував сильно зростати за рахунок розміру туристичного збору. У 2021 році він зріс на 24% порівняно з 2019 роком. У 2021 році український кордон перетнули 4,2 млн. іноземців. Це на 26,3% більше порівняно з 2020 роком, але при цьому слід зауважити, що в допандемічний період Україна приймала від 12 до 14 мільйонів іноземців щорічно. Окрім цього, доцільно відзначити важливим напрямком розвитку туризму відкриття нових туристичних ринків, особливо в країнах Перської затоки. У 2021 році Україну відвідали понад 56 тисяч саудівців. Наша

країна стала першим туристичним ринком для жителів Саудівської Аравії, а їхні витрати склали близько 2000 дол. США на одного туриста [1].

2022 рік став черговим випробуванням для сфери туризму в Україні. У Києві, на Сході і Півдні України туристична галузь повністю зупинилася. Наразі оцінити втрати все ще складно і вони будуть залежати від кількості зруйнованих культурно-історичних пам'яток, туристичних напрямків, терміну ведення бойових дій, розміру окупованих та замінованих територій. За перший місяць війни втрати українського бізнесу перевищили втрати за два роки пандемії. За даними Euromonitor International, глобальний в'їзний туризм втратив 6,9 млрд. доларів США у 2022 році через війну в Україні. Готельні експерти в Туреччині та Єгипті відзначають зниження обсягу туристів з 60% до 70% на сезон 2022 року і зазначають, що наслідки будуть відчуватися щонайменше три-чотири роки. Масштаби збитків та довгострокові наслідки важко оцінити, оскільки бойові дії в Україні тривають досі.

Незважаючи на втрати, яких український туристичний сектор зазнав через війну, сума туристичного збору за перше півріччя 2022 року склала 8904200 грн, що майже на 28,8% більше, ніж за аналогічний період 2021 року, коли до бюджету надійшло 69 млн. 453 тис. грн. М. Київ і чотири області потрапили до п'ятірки лідерів по сплаті туристичного збору. Столиця збільшила бюджет до понад 20 млн. грн. Найбільше зростання порівняно з аналогічним періодом 2021 року зафіксовано у Львівській області – 193%. До міського бюджету області надійшло 19 млн 774 тис. грн. В Івано-Франківській області сума туристичного збору зросла на 76,4% до 9 млн 47 тис. грн. Дохід від туризму в Закарпатській області склав 8 млн. 872 тис. грн, що на 144% більше, ніж за відповідний період минулого року. За перше півріччя 2022 року в бюджет Київської області закладено 4 млн 694 тис. грн. Це на 23% менше порівняно з першим півріччям 2021 року [2].

Найбільший приріст у першому півріччі 2022 року зафіксовано в семи областях, з них шість – у Західній Україні. Без урахування вищезгаданих Львівської, Івано-Франківської та Закарпатської областей, найбільше зростання порівняно з відповідним періодом 2021 року зафіксовано в Тернопільській (145%), Хмельницькій (116%), Кіровоградській (105%) та Чернівецькій (103%) областях [2].

Варто погодитися з позицією авторського колективу [3], який зазначає, що найбільш перспективними напрямками відновлення післявоєнного туризму в Україні є 1) розвиток ділового, освітнього, спортивного, медичного, зеленого та воєнного туризму; 2) розробка та впровадження програм (національних та міжнародних) підтримки туристичного бізнесу; 3) забезпечення тісної співпраці

між країнами для взаємної підтримки туристичної діяльності; 4) підвищення інтересу іноземних туристів до повоєнних меморіальних пам'яток і символічних місць; 5) вивчення нових шляхів і методів реалізації туристичних послуг. Також, коли мова йде про відбудову туристичного сектору України, варто спиратися на досвід інших країн, які ефективно відновили туристичну галузь після кризи.

Наразі в Україні зручно проводити політичний аналіз розвитку туристичної сфери як об'єкта та суб'єкта політичного процесу в умовах війни, як економічного магніту та соціального реаніматора, що визначає рівень розвитку країни. За цих умов туристична сфера може безпосередньо впливати на політичні методи та механізми розвитку, а також на вирішення окремих соціально-економічних і політичних завдань країни в умовах воєнного часу [4].

Вдале поєднання двох компонентів має вирішальне значення для відновлення індустрії туризму в післявоєнний період. Це такі компоненти як ефективне використання національної туристичної політики та можливостей регіонального розвитку. В основу розробки вітчизняної туристичної політики у повоєнний період мають бути покладені деталі використання інструментів регіонального розвитку та державно-приватного співробітництва. Використання цих інструментів у туристичній сфері забезпечує економічне відновлення не лише окремих регіонів, а й країни в цілому. Основою цих взаємодій є активна співпраця між країнами, муніципалітетами та бізнесом на взаємну вигоду. Створення сприятливих умов для ефективного виконання роботи центрального органу влади та розвитку туристичного бізнесу (зокрема, розвитку належної транспортної та соціальної інфраструктури, будівництва готелів та ресторанів, розвитку туристичного продукту) призведе до зростання робочих місць, збільшення податкових надходжень до державного бюджету та розвитку територій. Міжнародний досвід демонструє зручність національної співпраці на різних рівнях і структурах компаній. Крім того, ці взаємодії можуть відбуватися на рівні всієї країни і стосуватися лише конкретних регіонів чи туристичних продуктів. Основним завданням у цьому плані є розвиток нормативно-правової бази державно-приватного партнерства. Це забезпечуватиме максимальну участь місцевої влади та бізнесу у розвитку внутрішнього туризму [5].

У ході розкриття мети дослідження доцільно виокремити такі основні виклики сфери туризму в Україні, як [6]: відсутність туристичного потоку в Україну; відтік інвестицій з українського туристичного сектора; високий ризик перебування в багатьох частинах країни; сильне руйнування туристичної інфраструктури, історичних будівель, музеїв, театрів тощо; відсутність інформації

про стан туристичних об'єктів у різних містах та областях України; обмежена мережа туристичної інформації; застаріла система класифікації готелів та інших закладів розміщення; відсутня автоматизована система збору туристичної статистики для оцінки стану сфери, масштабів отриманих сферою доходів і збитків, потенціалу формування національної політики; відсутність польотів у повітряному просторі України тощо.

Разом з тим, ключовими можливостями сфери туризму в Україні є [6]: використання міжнародної інформаційної арени, яка зараз переповнена новинами про Україну, щоб висвітлити поточну ситуацію та підкреслити післявоєнний туристичний потенціал країни; розробка комунікаційної стратегії з фокусом на міжнародний ринок; створення нового позитивного іміджу країни; створення механізмів та умов для залучення інвестицій; залучення зацікавлених сторін до розробки цифрових інструментів на місцях, особливо для збору оперативних даних; створення Фонду підтримки індустрії туризму (особливо в Україні) тощо.

Для забезпечення повоєнного відновлення сфери туризму в Україні, опираючись на завдання, визначені у Проекті Плану відновлення України, доцільно провести [6]:

1) реконструкцію туристичної інфраструктури, зокрема: створення довідників знищених туристичних об'єктів; створення архів пам'яті; створення концепції відновлення інфраструктури легкого туризму; залучення інвесторів до процесу ініціювання робіт з відновлення та реконструкції туристичної інфраструктури; розроблення та реалізація програм розвитку туристичної інфраструктури національних парків України; розбудова простою туристичної інфраструктури для подорожей Україною; розробка та реалізація концепції розвитку курортних міст півдня України та «дороги різноманітності»; розробка та впровадження систем туристичного орієнтування та навігації; добудова та введення в експлуатацію всіх зруйнованих або частково пошкоджених туристичних об'єктів та реставрація історичних пам'яток;

2) розвиток внутрішнього та в'їзного туризму, зокрема: реалізація комунікаційних стратегій для просування туристичного потенціалу України; розробка стратегії маркетингового бачення туризму до 2032 року; популяризація України шляхом організації багатьох заходів у європейських готелях та туристичних закладах, розкриваючи потенціал туристів на міжнародній арені та створюючи стійке бажання відвідати Україну після перемоги; підтримання інтересу до України через промоції, туристичні та культурні заходи; розробка стратегії безпеки для відновлення туризму та збільшення кількості цільових користувачів; створення рекламного контенту (відео, фото, графічні матеріали, рекламний текст тощо) та розміщення рекламних постів (соцмережі, телебачення, спеціалізовані

Інтернет-сайти, білборди тощо); участь у міжнародних туристичних виставках, форумах тощо (у тому числі членство в міжнародних професійних асоціаціях); створення інформаційного порталу та єдиного контенту для туристів, які цікавляться місцями активних бойових дій; побудова мережі туристично-інформаційних центрів; створення національного секретаріату конференції для залучення та підтримки великих міжнародних заходів в Україні; проведення промотурів стежками пам'яті для іноземних та українських ЗМІ та лідерів громадської думки; реалізація програм допомоги дітям, молоді та людям похилого віку; проведення щорічних опитувань внутрішніх, в'їзних і виїзних туристів відповідно до рекомендацій UNWTO; реалізація стратегії просування України на внутрішньому та зовнішньому ринках як безпечного туристичного напрямку; організація всеукраїнських та міжнародних масштабних заходів (фестивалі, концерти, спортивні змагання, конференції, симпозиуми, форуми, виставки тощо);

3) інституційне забезпечення суб'єктів туристичної діяльності та подальший розвиток бізнесу, зокрема: прийняття в другому читанні Закону України «Про туризм» з урахуванням норм Директиви ЄС; підготовка законопроекту «Про національну туристичну організацію»; розробка та реалізація програм реабілітації та реінтеграції осіб, які постраждали внаслідок бойових дій в Україні (військовослужбовців, їхніх сімей, тимчасово переміщених осіб, жінок і дітей з окупованих і неокупованих територій тощо); пільгове/спрошене фінансування для відновлення зруйнованої інфраструктури; зміни критеріїв класифікації готелів; створення механізму фінансування галузі через туристичні фонди та інші механізми залучення інвестицій; створення ефективної Національної туристичної організації та локальних організацій з менеджменту та маркетингу як форми державно-приватного партнерства на основі принципу співфінансування; розробка якісних освітніх програм у сфері туризму; удосконалення та запуск Єдиного туристичного реєстру після законодавчих змін.

Незважаючи на важку післявоєнну ситуацію з туризмом, він повинен бути важливою частиною стратегії економічного відновлення. Проте сьогодні над цим треба працювати. Зокрема, включення розвитку туризму до програм післявоєнної відбудови, ведення переговорів з міжнародними інвесторами щодо їх входження в Україну, підготовка масштабних маркетингових кампаній на зовнішні ринки, розробка туристичних програм, відновлення туристичної інфраструктури, популяризація нестандартних форм туризму, відкриття туристичних офісів в інших країнах – це головні пріоритети повоєнного відновлення сфери туризму в Україні.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, за результатами проведеного дослідження рекомендовано у повоєнному відновленні

сфери туризму в Україні опиратись на підтримку національних та міжнародних організацій шляхом розробки та реалізації різноманітних програм та проєктів. Розробляючи план повоєнного відновлення сфери туризму в Україні доцільно також розглядати досвід інших країн у відновленні цієї сфери, яка також постраждала через воєнні дії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Туризм. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Турзбір в Україні за перше півріччя 2022 року зріс майже на 29%. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/turzbir-v-ukrayini-za-pershe-pivrichchya-2022-roku-zris-mayzhe-na-29>.
3. Моца А. А., Шевчук С. М., Серєда Н. М. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 41. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1560>.
4. Плотнікова М. Ф., Якобчук В. П., Ходаківський Є. І., Войтенко А. Б., Колеснікова М. С. Державна політика реалізації туристичного потенціалу України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 3. С. 102–112.
5. Журба І., Несторишен І., Матюх С. Реалізація державної туристичної політики в контексті регіонального розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 4. С. 51–61.
6. Проєкт Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Відновлення та розбудова інфраструктури». URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi>.

REFERENCES:

1. Turyzm. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Tourism. State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua>. (in Ukrainian)
2. Turzbir v Ukraini za pershe pivrichchya 2022 roku zris majzhe na 29% [The number of tourists in Ukraine for the first half of 2022 increased by almost 29%]. Available at: <https://www.tourism.gov.ua/blog/turzbir-v-ukrayini-za-pershe-pivrichchya-2022-roku-zris-mayzhe-na-29>. (in Ukrainian)
3. Moca, A. A., Shevchuk, S. M., Sereda, N. M. (2022). Perspektyvy pisljavoennogho vidnovlennja sfery turizmu v Ukraini [Prospects of the post-war restoration of tourism in Ukraine]. *Ekonomika ta suspiljstvo*, vol. 41. Available at: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1560>. (in Ukrainian)
4. Plotnikova, M. F., Jakobchuk, V. P., Khodakivskij, Ye. I., Vojtenko, A. B., Kolesnikova, M. S. (2022). Derzhavna polityka realizaciji turystychnogho potencialu Ukrainy [State policy of realization of tourism potential of Ukraine]. *Investyciji: praktyka ta dosvid*, vol. 3, pp. 102–112. (in Ukrainian)
5. Zhurba, I., Nestoryshen, I., Matjukh, S. (2022). Realizacija derzhavnoji turystychnoji polityky v konteksti regionaljnogho rozvytku [Implementation of state tourism policy in the context of regional development]. *Visnyk Khmeljnyckogho nacionaljnogho universytetu*, vol. 4, pp. 56–61. (in Ukrainian)
6. Proekt Planu vidnovlennja Ukrainy. Materialy robochoji ghrupy «Vidnovlennja ta rozbudova infrastruktury» [Project of the Recovery Plan of Ukraine. Materials of the working group "Restoration and development of infrastructure"]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi>. (in Ukrainian)